

Nr 687

Av herr **Ahlsten m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 198, angående den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter.*

Prissättningen på socker och sockerbetor i Sverige har alltsedan början av 1930-talet varit föremål för statliga ingripanden. Orsakerna till nämnda statsingripanden vid slutet av 1920-talet och början av 1930-talet var problem av liknande karaktär som de nu aktuella. Sockerpriserna på världsmarknaden hade sjunkit till en sådan nivå, att betodling inom landet skulle ha omöjliggjorts, såvida särskilda skyddsåtgärder ej hade vidtagits. Beredskapsproblemen stod vid nämnda tidpunkt ej i förgrunden på samma sätt som nu. Det var då i stället sysselsättningsfrågor, i all synnerhet på landsbygden som spelade en framträdande roll. Dessutom ansågs då liksom nu angeläget att odla betor på den areal, som var lämpad härtill, för att på detta sätt motverka ogynnsamma överskott av andra jordbruksprodukter. Det må även erinras om att diskussionen vid tiden för början av statsingripandena präglades av önskemål om att hålla en någorlunda kontinuerlig odling och motverka hastiga växlingar — av betydelse för såväl sockerindustrien som betodlingen.

I fråga om detaljutformningen har prissättningsmetodiken efter hand justerats, men grundprinciperna har i stort sett varit oförändrade under mer än tre decennier. Den grundläggande principen har varit, att sockerbolaget haft ensamrätt till import av socker. Denna ensamrätt har fört med sig en omfattande insyn från statens sida, och sockerbolagets handlingsfrihet har i vissa hänseenden varit starkt beskuren. Systemet har varit enkelt och i stort sett fungerat till belåtenhet.

Priserna på sockerbetor har under hela tiden fastställts genom årliga förhandlingar mellan statsmakterna, sockerbolaget och jordbruket. Förhandlingarna har grundats på kalkyler över såväl sockerbolagets kostnader för förädlingen som odlarnas kostnader för betproduktionen. Beträffande produktionskostnadskalkylerna för sockerbetor må anföras, att dessa granskats av de olika förhandlingsparterna. Under åren 1953—1954 genomfördes med statsmedel en omfattande undersökning, ledd av statens jordbruksnämnd och under medverkan av expertis från jordbrukets organisationer. Undersökningen grundades på ett omfattande material insamlat från ca 400 gårdar vid personliga besök av intervjuare. Kalkylerna är upplagda så, att resultaten kan framskrivas med hänsyn till förändringar i priser och löner.

Beträffande prisutvecklingen på socker under den tid det nuvarande prisregleringssystemet varit i funktion skall här endast i korthet erinras om att den svenska betodlingen och sockerfabrikationen under tiden 1940—1952 tillgodosåg folkhushållet med socker till priser, som avsevärt understeg de priser, till vilka det hade varit möjligt att importera socker. Som exempel må anföras, att importpriset på socker så sent som under produktionsåret 1951—52 i medeltal uppgick till 108 öre per kg, medan partipriset på strösocker i Skåne stannade vid i genomsnitt 89 öre per kg. Enligt beräkningar utförda inom Svenska sockerfabriks AB skulle folkhushållet under tiden 1940—1951 ha förbilligat sockerförsörjningen tack vare svensk betodling och sockerfabrikation med ett belopp, som lågt räknat ligger över 700 milj. kr. Det är väl känt, att jämförelser mellan inländska och utländska priser är vanskliga, särskilt under en krisperiod, men det angivna beloppet ger likväl en antydning om den betydelse den svenska råvaran för sockerfabrikation haft för folkhushållet under ett kritiskt skede.

Jordbruksprisutredningens förslag angående prissättningen på sockerbetor innebär bl. a. att sockerbolagets ensamrätt till import av socker skulle slopas. Prissättningen på sockerbetor skulle infogas i det av utredningens majoritet förordade prissättningsalternativet B, vilket i princip ligger till grund för kompromissöverenskommelsen mellan intresseorganisationerna och på vilken överenskommelse Kungl. Maj:ts proposition i ärendet till riksdagen i huvudsak grundats. Redan vid starten av det nya prissättnings-systemet skulle importavgifterna för socker för de närmaste åren fastläggas. Enligt utredningsförslaget skulle importavgiften avtrappas efter en på förhand bestämd plan. Avtrappningen i fråga skulle möjliggöras genom rationalisering inom sockerbetsodling och förädlingsindustri. De medel som inflyter i form av importavgifter skulle bilda en konjunkturutmättningsfond, från vilken pristillägg till sockerbetsodlarna skulle utbetalas utöver det pris, som vid varje förhandlingstillfälle anses möjligt med hänsyn till världsmarknadspriserna på socker, importavgifternas storlek och sockerbolagets fabriktionskostnader. Producentpriset på sockerbetor skulle fastställas genom årliga förhandlingar mellan sockerbolaget och betodlarnas centralorganisation. I dessa förhandlingar skulle statens jordbruksnämnd delta med hänsyn till nämndens föreslagna befattning med konjunkturutmättningsfonden.

I detta sammanhang vill vi även understryka det förhållandet, att en av utlandsmarknaden betingad förändring i priset på socker vid oförändrade fabriktionskostnader i Sverige får en mycket stark inverkan på sockerbetspriset. Därför borde — om det föreliggande prisleförslaget skulle tillämpas på sockerbetor — prisgränserna sättas till högst 5 % över och under mittpriset, enär verkningarna på råvarans pris vid förändringar i utlandspriserna på socker eljest blir alltför stora.

Ledamoten av utredningen generaldirektör Nordlander samt jordbrukets representanter i utredningen avgav reservation mot utredningsmajoritetens förslag. Reservanterna önskade tills vidare bibehålla det hittillsvarande prissättningssystemet. Som motiv för detta anfördes omöjligheten i att redan nu fastställa, vilka importavgifter som kan bli erforderliga under de närmaste åren för att den åsyftade betodlingen inom landet skall kunna upprätthållas. Reservanterna hävdade alltså, att importavgiften bör hållas rörlig.

I Kungl. Maj:ts prop. nr 198/55 har departementschefen bl. a. anført, att man torde få räkna med att de internationella sockerpriserna åtminstone under de närmaste åren kommer att förbli tämligen låga. Departementschefen har relativt ingående uppehållit sig vid sockerindustriens och betodlingens möjligheter att genom rationalisering sänka produktionskostnaderna, vilket är avgörande för bedömningen av erforderliga importavgifter. I detta sammanhang har av departementschefen bl. a. anförts, att det är mycket ovisst, vad som under de närmaste åren ekonomiskt sett kan vinnas genom ytterligare rationalisering av sockerbetsodlingen. Fortsatt mekanisering av odlingen medför betydligt ökade investeringar och därmed ökade årliga maskinkostnader samt även mekaniska förluster vid skördarnas tillvaratagande, vilka resulterar i minskad avkastning per arealenhet. Departementschefen har därför dragit den slutsatsen, att de största möjligheterna att nedbringa kostnaderna för den inhemska sockerproduktionen under den närmaste tiden torde vara att söka på fabriksidan. Även en fortsatt rationalisering inom sockerfabrikationen kräver emellertid mycket stora investeringar, vilkas ekonomiska resultat svårigen kan avgöras på förhand. I varje fall kan dylika omläggningar ej genomföras snabbt.

Departementschefen har ej ansett sig kunna ta ställning till den tid, under vilken en viss effekt av fortsatta rationaliseringsåtgärder inom odling och fabrikation skall kunna uppnås. På grund därav har han heller icke ansett sig kunna ta ställning till den av jordbruksprisutredningen föreslagna avtrappningen av importavgiften under ett visst antal år. Departementschefen anför på sid. 162 i förut nämnda proposition följande:

Som jag förut framhållit, synes det vara förenat med betydande svårigheter att nu avgöra, i vilken takt effektiviseringsprocessen inom sockerproduktionen kan genomföras och i anslutning därtill gränsskyddet för socker kan sänkas. Enligt min mening bör denna fråga bli föremål för ytterligare överväganden. Det bör därför ankomma på statens jordbruksnämnd att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer och Svenska sockerfabriks AB, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag om storleken av det gränsskydd, som under de närmaste åren skall lämnas sockerindustrin.

Vi vill särskilt understryka det förhållandet, att sockerproduktionen kräver relativt stora investeringar. Detta i sin tur medför starka krav på att odlingen av sockerbetor inom landet blir någorlunda jämn, så att socker-

industriens kapacitet kan utnyttjas så effektivt som dess säsongmässiga karaktär medger.

Även för själva betodlingen är det angeläget, att arealen kan bli av en någorlunda konstant omfattning. Odlingen förutsätter en omfattande yrkesskicklighet såväl hos företagarna/jordbrukarna som hos den anställda personalen och är därtill i viss mån sammankopplad med och delvis grundläggande för andra grenar av jordbruksproduktionen. I detta sammanhang kan även anföras, att den extra arbetskraft jordbrukarna är beroende av för betodlingen givetvis icke står till buds, om odlingen tillfälligt starkt nedskäres. Flera synpunkter skulle kunna anföras som talar för angelägenheten av att sockerbetsodlingen inom landet kan bedrivas i en någorlunda jämn omfattning. Detta har också starkt understrukits av sockerbolaget i dess remissyttrande.

Med hänsyn till detta anser vi det vara synnerligen angeläget, att prissättningen på sockerbetor äger rum efter sådana principer, att stabiliteten i odlingen ej äventyras. Vi anser det föreslagna prissättningssystemet alltför riskfyllt och delvis ur teknisk synpunkt mycket svårt att genomföra. Med hänsyn härtill och vad vi tidigare anfört vill vi förordna, att i fråga om sockerbetsodling det hittills tillämpade prissättningssystemet i fortsättningen skall tillämpas.

Under den diskussion som förevarit i samband med jordbruksprisutredningens förslag har en mycket stor enighet rått i fråga om angelägenheten av att sockerbetsodlingen och sockerfabrikationen på öarna Öland och Gotland beredes sådana villkor, att den kan upprätthållas.

Redan utredningen har gett uttryck för den betydelse som sockerbetsodlingen särskilt på Gotland och Öland har för jordbruket och näringslivet över huvud taget och att odlingen i fråga bör stödjas.

Frågan har sedan behandlats i flera av yttrandena över jordbruksprisutredningens betänkande — exempelvis yttrandena från arbetsmarknadsstyrelsen och från den s. k. ö-utredningen. Sammandrag av yttrandena i fråga har intagits i Kungl. Maj:ts prop. 1955: 198, sid 153—160. I yttrandena understrykes mycket starkt betydelsen av sockernäringen för öarnas hela näringsliv.

Departementschefen anför, att det betpris, som kan vara tillräckligt för att upprätthålla en betareal av 40 000—50 000 ha i de egentliga sockerbetsområdena i Skåne, Halland och Blekinge, icke torde möjliggöra odling i Linköpings-, Mörbylånga- och Romadistrikten, och fortsätter:

Vad beträffar de båda sistnämnda områdena skulle emellertid en nedläggning av sockerproduktionen medföra stora svårigheter ej endast för jordbruket inom dessa utan även för näringslivet i övrigt på Öland och Gotland. Under sådana omständigheter är det enligt min mening icke försvarligt att nedlägga sockerproduktionen på dessa öar, så mycket mindre som man från statsmakternas sida på senare tid alltmer uppmärksammat

de svårigheter, som näringslivet därstädes har att kämpa med, och genom olika åtgärder sökt ge det ett behövt stöd. Det bör vidare påminnas om att sockerbetsodlingen på Öland och Gotland huvudsakligen bedrivs vid mindre brukningsdelar. Man bör därför i de distrikt, som levererar betor till bruken i Mörbylånga och Roma, räkna med en framtida odlingsareal av ungefär 5 000—6 000 hektar. För att upprätthålla ifrågavarande odling bör enligt min mening särskilt stöd kunna utgå.

Av olika uttalanden angående sockerbetsodlingen på Öland och Gotland — här citerade såväl som övriga — framgår, att praktiskt taget fullständig enighet råder om att denna odling skall vidmakthållas. Vi vill särskilt understryka, att de synnerligen starka skäl, som i de olika yttrandena framförts, ingalunda grundar sig enbart på jordbrukets problem inom de båda områdena utan på problem, som skulle uppstå för hela näringslivet på Öland och Gotland, om sockerindustrien och sockerbetsodlingen upphörde. Vidare vill vi erinra om att sockerbetsodlingen på öarna kan bestå endast under förutsättning att odlingsvillkoren är sådana, att ungefär den nuvarande betarealen blir bestående, emedan en reducering alltför starkt påverkar kapacitetsutnyttjandet vid fabrikena och därmed förädlingskostnaden.

Det stöd, som kan komma att krävas för att nå de uppställda syftena, gäller både själva betodlingen och sockerindustrien.

Vad betodlingen beträffar grundar sig stödbehovet på den omständigheten, att själva odlingsbetingelserna på öarna är mindre gynnsamma än inom den största delen av de sockerbetsodlande områdena på fastlandet i Skåne, Halland och Blekinge. Sockerhalten i betorna är visserligen högre på öarna än i genomsnitt för hela landet, men detta förmår ej uppväga verkningarna av lägre hektarskördar. En jämförande beräkning av sockermängden per ha i de skördade betorna under tioårsperioden 1945—1954 på öarna resp. området Skåne, Halland och Blekinge ger vid handen, att sockersköörden varit på Gotland 8.0 % och på Öland 9.5 % lägre i genomsnitt under perioden i fråga än inom det nämnda sydsvenska fastlandsområdet. Värdet av de anförda genomsnittliga skillnaderna i sockerskörd per år gentemot fastlandet blir — beräknat med utgång från 1955 års sockerbetspriser — 210 kr. per ha för Gotland och 249 kr. för Öland.

I detta sammanhang förtjänar anföras, att betodlingen på öarna torde bli sämre ställd i fråga om möjligheterna till anpassning vid prisändringar än i de sydliga fastlandsområdena. Om exempelvis en sådan prispolitik skulle komma att föras, att importavgifterna minskas starkare än vad som kan motvägas genom effektiviseringar eller genom höjda utlandspriser, har man för fastlandsområdena den möjligheten att ytterligare pressa arealerna, så att betodlingen blir ännu starkare koncentrerad till de bästa odlingsområdena. Motsvarande möjligheter föreligger ej i fråga om öarna, enär någon dylik koncentration där ej kan genomföras.

I fråga om själva sockerfabrikationen står behovet av extra stöd på öarna i samband med svårigheterna att få fram tillräckligt stora betarealer för att möjliggöra effektiv drift vid fabrikerna. Det har i olika sammanhang framhållits, att sockerbolagets möjligheter att minska förädlingskostnaderna till stor del är beroende av koncentration till större enheter. En dylik koncentration får emellertid ingen inverkan på produktionskostnaderna vid sockerbruken i Roma och Mörbylånga. Större förädlingskostnader per enhet vid dessa bruk än i genomsnitt vid skånebruken torde ej kunna undvikas.

I Kungl. Maj:ts proposition 1955: 198 har departementschefen (sid. 162) i anslutning till det i denna motion tidigare citerade uttalandet om särskilt stöd till sockerindustrien på Öland och Gotland karakteriserat skälen för nämnda stöd såsom »närings- och befolkningspolitiska».

Vi delar denna uppfattning och anser, att prisstödet bör ges en sådan utformning, att en odling av 40 000—50 000 ha i Skåne med intilliggande områden samt en areal av minst 5 600 ha på Öland och Gotland kan upprätthållas.

Vi har tidigare i denna motion starkt poängterat betydelsen av att betpriserna så långt möjligt kan hållas på en med hänsyn till konkurrenskraften gentemot andra grödor jämn nivå. Det är uppenbart, att konjunkturutmattningens bättre kan bidra till förverkligandet av detta, om den ej belastas genom uttag för stödbehovet till öarna. Det är också möjligt att medel under vissa förhållanden kan komma att saknas i fonden.

Det extra pristillägg till betodlare, vilka levererar sockerbeter till bruken i Linköping, Mörbylånga (endast odlare inom Kalmar län) eller Roma, som i form av arealtillägg utgått sedan början av 1930-talet, bekostas med statsmedel. Arealbidragen utgör emellertid nu liksom under 1930-talet endast 20 kronor per ha. Genom den inträffade starka försämringen av penningvärdet torde bidragen i fråga nu ha endast omkring en fjärdedel av det ursprungliga realvärdet.

Vi anser, att stödet till betodlingen på öarna även i fortsättningen bör utgå i form av arealbidrag anvisade över statsbudgeten, men att dessa bidrag med hänsyn till vad vi tidigare anfört angående odlingsförhållandena på öarna och möjligheten att anpassa odlingens omfattning efter prisläget samt med hänsyn till försämringen av penningvärdet bör höjas. En lämplig avvägning av arealbidragens storlek anser vi vara, att dessa bestämmas till hälften av skillnaden i genomsnittliga intäkter per ha vid sockerbetsodling inom å ena sidan det sydsvenska fastlandsområdet Skåne, Halland och Blekinge samt å andra sidan Öland och Gotland — dock med maximering av bidragsbeloppet till 100 kronor per ha.

Med stöd av vad vi ovan anfört får vi hemställa,

- 1) att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposi-

tion 1955: 198 måtte besluta, att Svenska sockerfabriksaktiebolaget som hitintills tillerkännes ensamrätt till import av socker och att prissättningen på socker och sockerbetor fastställles genom underhandlingar mellan berörda parter på liknande sätt som skett de senaste åren;

- 2) att riksdagen — oavsett dess ställningstagande till ovanstående punkt 1 — beslutar:
 - a) att stödet till sockernäringen — oavsett i vilken eller vilka former detta skall utgå — gives en sådan storlek, att en odling i Skåne och intilliggande områden av 40 000—50 000 ha och på Öland och Gotland av 5 600 ha kan upprätthållas;
 - b) att erforderligt stöd för upprätthållandet av betodlingen och sockerindustrien på Öland och Gotland skall bestridas med statsmedel och — i den händelse riksdagen skulle godtaga förslaget i Kungl. Maj:ts prop. 1955: 198 angående formerna för prissättningen på sockerbetor — ej belasta konjunkturutmättningsfonden samt att stödet till betodlingen även i fortsättningen skall utgå i form av arealbidrag, vilkas storlek från och med regleringsåret 1956/57 bestämmes till hälften av skillnaden i den genomsnittliga årliga bruttointäkten (produktionsvärdet) per ha sockerbetor i Skåne, Halland och Blekinge i jämförelse med Öland och Gotland — dock att arealbidraget maximeras till 100 kronor.

Stockholm den 19 oktober 1955

Johan Ahlsten

Per Svensson
i Stenkyrka

Fritz Börjesson

Sigfr. Nordkvist

Eric Nilsson
i Svalöf

Gunnar Ericsson
i Näs

Bengt Arweson

Sven Svensson
i Krokstorp

Einar Johansson

Tekla Torbrink

Holger Adolfsson